

Anna Solak

Uniwersytet Pedagogiczny

Ile mówienia jest w wypowiedzi?¹

Wprowadzenie

Prawidłowy językowy rozwój człowieka umożliwia mu przeprowadzanie czynności poznawczych, których efektem jest „zorganizowana pojęciowo wiedza” (Grabias 2012: 16), komunikację z otoczeniem oraz socjalizację. To daje człowiekowi szereg możliwości jednostkowego i wspólnotowego rozwoju. Użytkownik danego języka może, mówiąc lub pisząc, przekazywać innym członkom swojej społeczności językowej szereg różnych informacji, zarówno związanych z nim samym, jak i dotyczących otaczającego świata czy też wybranych zjawisk językowych. Może więc mówić/pisać to, co chce, o tym, o czym chce, co więcej – do kogo chce. Jego zachowania językowe, które za Stanisławem Grabiasem określa się „komunikacją językową”, „interakcją językową” bądź „dyskursem” (2012: 16), mogą przybierać różne postaci (zależne od sytuacji komunikacyjnej i jej uczestników). Bez względu na to, jaką postać przybierze zachowanie językowe danego użytkownika języka, jego wynik można nazwać wypowiedzią.

Istnieje szereg definicji określających wypowiedź. W *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego* termin „wypowiedź” jest traktowany jako synonim „wypowiedzenia”, które – za Zenonem Klemensiewiczem – zostaje odniesione do „zamkniętej i ukształtowanej składniowo jednostki komunikatywnej” (1999: 645). Termin ten bywa rozumiany również jako konkretne, wypowiedziane przez użytkownika danego języka, zdanie. Ujęcie to pozwala na odróżnienie terminów: wypowiedź – zdanie (EJO 1999).

Michał Bachtin określa wypowiedź jako podstawową jednostkę językowego porozumiewania się, której granice „wyznacza zmiana podmiotów mowy, tzn. zmiana mówiących” (1986: 363). To nadawca wypowiedzi decyduje o przekazaniu głosu swojemu odbiorcy. Ta wyraźna granica, „absolutny początek”, „absolutny koniec” (Bachtin 1986: 364), sprawia, że wypowiedź jest realnie istniejącą jednostką, łatwą do wyodrębnienia. Do czynników istotnie wpływających na kształt wypowiedzi zalicza się: „rodzaj kontaktu, rodzaj przekazywanej treści, funkcję, jaką z punktu wi-

¹ Fragmenty niniejszego artykułu pochodzą z pracy doktorskiej autorki *Tempo wypowiedzi dziecięcych*, która powstała w Zakładzie Neurolingwistyki Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

dzenia nadawcy powinien pełnić komunikat, pozycję socjalną nadawcy i odbiorcy” (Bugajski 2007: 237).

Przyglądając się temu, co wypowiedź tworzy, należy pamiętać, że realizując wypowiedź, nie korzystamy wyłącznie ze składników dźwiękowych. W wypowiedzi bowiem łączą się ze sobą dwa zjawiska: „mówienie” i „niemówienie”. Wykluczenie któregośkolwiek z nich skutkuje powstawaniem dźwiękowych form trudnych bądź niemożliwych w odbiorze lub też zamianę takich form na milczenie. Jak pisze J. Rokoszowa: „Zachowanie językowe składa się w równym stopniu z dwu części – z dźwięku i milczenia” (1994: 27). Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę zarówno jednego, jak i drugiego ze wskazanych zjawisk.

Zakres pojęcia „mówienie”

W językoznawstwie „mówienie” definiuje się jako: „jednostkowy akt nadawczo-odbiorczy, w którym nadawca, chcąc przekazać odbiorcy pewną informację, wybiera z kodu (systemu) językowego (znanego również odbiorcy) odpowiednie słownictwo i struktury gramatyczne, uruchamia narządy mowne mające zrealizować formę wybranych jednostek językowych, (a więc dokonuje tzw. fonacji i artykulacji), w wyniku czego wysyła fale akustyczne do ucha odbiorcy, w którego narządach odbiorczych dokonuje się recepcja dźwięku i jego interpretacja mentalna” (Grzegorzczkowska 2007: 14). Z kolei z neurolingwistycznego punktu widzenia „mówienie jest skomplikowanym procesem cząstkowych funkcji neuronalnych rozgrywających się w różnych okolicach ludzkiego mózgu” (Zyss 2011: 35).

W artykule mówienie, będące realizacją wypowiedzi, utożsamiane jest z samą artykulacją dźwięków mowy, na którą nakładają się scharakteryzowane wcześniej zjawiska prozodyczne. Wytwarzanie dźwięków mowy odbywa się z wykorzystaniem wszystkich części traktu głosowego, do którego należą: płuca, oskrzela, tchawica – część oddechowa traktu głosowego, która inicjuje czynność głosową; krtań – część fonacyjna, wytwarzająca ton krtaniowy; gardło, jama ustna, jama nosowa, zatoki przynosowe – część artykulacyjno-rezonacyjna, kształtująca dźwięk (Kuczkowski 2016).

W niniejszym tekście należy zwrócić uwagę na efekt zdefiniowanej czynności, czyli dźwiękową warstwę komunikatu. Tym samym pojęcie to wiązać trzeba z artykulacją dźwięków mowy, w trakcie której powstaje substancja foniczna. Franciszek Nieckula zjawisko to określa, jako bezwysiłkową i doraźną reakcję, często na błahą potrzebę, która „może odbywać się szybko i bez większego namysłu” (2014: 101). Hiperonimem „mówienia” określić można „mowę”. Tę Grabias opisuje jako: „zespół czynności, jakie przy udziale języka wykonuje człowiek poznając świat i przekazując jego interpretację innym uczestnikom życia społecznego” (2012: 15). Ma ona charakter psychofizjologiczny, z uwagi na to, że jest reakcją na określone językowe bądź pozajęzykowe zdarzenie, mocno angażuje procesy umysłowe. Z przytoczonych definicji

wynika różnica między „mówieniem” a „mową”. Dotyczy ona czynności umysłowych, których występowanie nie jest podkreślane w przypadku pierwszego ze zjawisk.

Zakres pojęcia „niemówienie”

Uznając niemówienie za przeciwieństwo mówienia, można, przy próbie jego charakterystyki, wykorzystać formułę² stworzoną na wzór znanej definicji „mówienia” Grzegorzczkowej. Przecząca forma wskazanej definicji pozwala zjawisko niemówienia wskazać w sytuacji, w której: „nadawca (nie?) chcąc przekazać odbiorcy pewną informację, nie wybiera z kodu językowego odpowiedniego słownictwa i struktur gramatycznych, nie uruchamia narządów mownych mających zrealizować formę wybranych jednostek językowych, w wyniku czego nie wysyła fal akustycznych do ucha odbiorcy, w którego narządach odbiorczych nie dokonuje się recepcja dźwięku i jego interpretacja mentalna” (za: Michalik, Cholewiak i in. 2016; Michalik 2013; por. Grzegorzczkowa 2007). Tym samym uznać można, że jest to „brak jednostkowego aktu nadawczo-odbiorczego mowy” (Michalik, Cholewiak i in. 2016).

W zakres pojęcia „niemówienie” wpisać należy następujące zjawiska: „milczenie”, „przemilczenie” oraz „pauza” (Michalik, Cholewiak i in. 2016), które już wcześniej włączone zostały do rozważań nad językiem (Rokoszowa 1983, 1994; Handke 2008), a ostatnio również do indeksu zagadnień współczesnej teorii i praktyki logopedii (Michalik 2013; Michalik, Cholewiak i in. 2016).

Dla potrzeb podjętego tematu, poniżej zamieszczona została charakterystyka formalna pauz, które wpływają na kształt wypowiedzi, sposób jej odbioru, a także stanowią dostrzegalny, możliwy do dokładnego pomiaru element wypowiedzi, warunkujący szybkość jej realizacji.

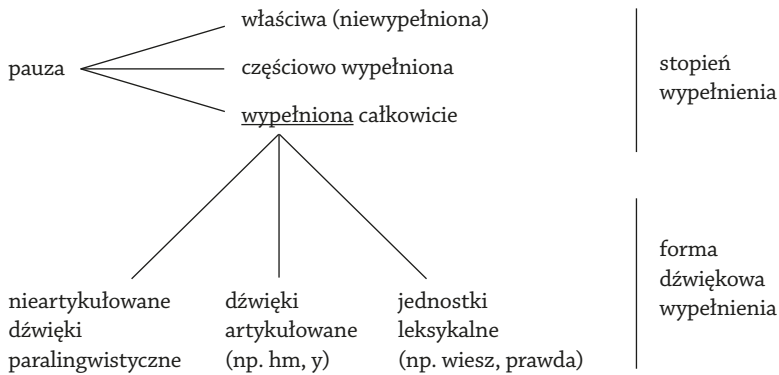
Postać dźwiękowa pauz pozwala wyróżnić: „pauzy milczenia (niewypełnione) i pauzy wypełnione” (Śniatkowski 2002: 15). Te postaci opisywane są w psycholingwistycznej klasyfikacji pauz jako *silent pauses* i *filled pauses* (Zellner 1994: 44).

Do powyższego rozróżnienia S. Śniatkowski dodaje pauzy częściowo wypełnione. Autor wymienia więc trzy warianty realizacyjne pauzy w wypowiedzi, które krótko scharakteryzowano poniżej:

- pauzy właściwe – czyli niewypełnione, realizowane są jako moment milczenia, ciszy, nastające pomiędzy kolejnymi językowymi składnikami wypowiedzi;
- pauzy wypełnione całkowicie – elementy foniczne, pojawiające się w trakcie mówienia. Mogą one przybierać jedną z trzech postaci:

² Cytowana definicja została zaczerpnięta z artykułu *Niemówienie, milczenie, przemilczenie, pauza, czyli wielkie nic w teorii i praktyce logopedycznej* (Michalik, Cholewiak i in. 2016).

- a. jednostki leksykalnej (tu najczęściej jako powtórzenie, któregoś z elementów wypowiedzi lub jednostka w funkcji fatycznej);
 - b. dźwięku artykułowanego (w postaci przeciągniętej samogłoski lub grupy spółgłosek);
 - c. nieartykułowanego dźwięku paralingwistycznego (np. kaszlnięcia)³.
- pauzy częściowo wypełnione – czyli pauzy stanowiące niejednorodny element w ciągu brzmieniowym (Śniatkowski 2002: 15-18).

Rys. 1. Klasyfikacja pauz z perspektywy formalnej (za: S. Śniatkowski, 2002: 17)

Podjęty problem badawczy – prezentacja wyników badań

Postawione w tytule artykułu pytanie sugeruje, że wypowiedź to nie tylko mówienie. W tym wypadku nie poddano analizie warstwy na mówienie nadbudowanej, a więc warstwy prozodycznej wypowiedzi. Natomiast zbadano, jaką część wypowiedzi wybranej grupy uczniów stanowią pauzy.

Dzieci biorące udział w badaniu to uczniowie uczęszczający w latach 2014-2017 do jednej z tarnowskich placówek. Badane trzy grupy liczyły po trzydziestu uczniów w wieku sześciu, siedmiu i dziewięciu lat. Pytanie badawcze dotyczyło tego, czy w populacji dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym istnieją różnice w procentowym udziale pauz wykorzystanych podczas trzydziestosekundowej wypowiedzi w podziale na wiek oraz płeć?

Przykładowa analiza ilościowo-jakościowa wypowiedzi ucznia siedmioletniego zastała zamieszczona poniżej. Analiza dziewięćdziesięciu wypowiedzi pozwoliła na zebranie danych, których analiza umożliwiła wnioskowanie o populacji.

³ Przykładami nieartykułowanych dźwięków paralingwistycznych są: sapanie, mlaskanie, śmiech, westchnienie, itp. (Śniatkowski 2002).

Trzydziestosekundowy fragment wypowiedzi (wiek ucznia: 7;1)

tylko ras w tygodniu (-) [1,29 s] dlatego (-) [0,3 s] że ja chodzę na basen (-) [1,22 s] i wczoraj właśnie poszłem na basen (-) [0,78 s] a potem trochę pograłem (-) [0,27 s] na komputerze to znaczy (**yy-mój**) [1,43 s] mój młodszy (**-yy**) [2,53 s] brat (-) [0,4 s] Ivek (**-ym**) [1,8 s] to znaczy nie młodszy tylko straszyc (-) [0,56 s] powiedział mi (-) [0,2 s] jak się gra (**-ym**) [0,91 s] na komputerze i trochę zał

Liczba głosek	182
Liczba sylab	74

Tempo wypowiedzi: **6,06 głosek/s (2,46 sylab/s)**

	Liczba pauz	Czas trwania pauz
<i>Pauzy w wypowiedzi</i>	12	11,69 s
<i>Pauzy właściwe</i>	8	5,02 s
<i>Pauzy wypełnione</i>	0	0 s
<i>Pauzy częściowo wypełnione</i>	4	6,67 s

Procentowy udział pauz w wypowiedzi: **38,96%**

Wyniki otrzymane w trakcie prowadzonych analiz ilościowo-jakościowych⁴ w trzech grupach przedstawiono poniżej. W każdej grupie znalazło się piętnastu chłopców i piętnaście dziewczynek.

Tabela 1.

Średni procentowy udział pauz w trzydziestosekundowych wypowiedziach uczniów (z podziałem na wiek i płeć)

Wiek	Średni procentowy udział pauz (%)	
	Chłopcy	Dziewczynki
6-latki	44,5	41
7-latki	38	33
9-latki	34	36

⁴ Analizy te dotyczyły m.in. liczby pauz w wypowiedzi z uwzględnieniem podziału na poszczególne ich typy, liczby głosek, sylab użytych w wypowiedzi i tempa wypowiedzi. Były one prowadzone z wykorzystaniem programu Audacity.

Dla postawionego wcześniej problemu badawczego wykonano badania statystyczne, w których wykorzystano metodę analizę wariancji ANOVA dwuczynnikowa (Bedyńska, Brzezicka 2007)⁵. Test ten pozwolił wskazać: Czy istnieją istotne czynniki wpływające na średni procentowy udział pauz w wypowiedziach uczniów? Czy zachodzi między nimi interakcja – oddziaływanie łączne?

Hipotezy: H_0 i H_1

• Hipotezy zerowe (H_0);

I: Nie ma istotnej różnicy w przeciętnym procentowym udziale pauz wykorzystanych przez dzieci podczas trzydziestosekundowej wypowiedzi w podziale na wiek.

II: Nie ma istotnej różnicy w przeciętnym procentowym udziale pauz wykorzystanych przez dzieci podczas trzydziestosekundowej wypowiedzi w podziale na płeć.

III: Nie występuje istotne współdziałanie, pomiędzy obydwoma czynnikami, tj. „poziomem wieku” i „rodzajem płci”, wpływające na przeciętny procentowy udział pauz wykorzystanych przez dzieci podczas trzydziestosekundowej wypowiedzi.

• Hipotezy alternatywne (H_1);

I: Jest istotna różnica w przeciętnym procentowym udziale pauz wykorzystanych przez dzieci podczas trzydziestosekundowej wypowiedzi w podziale na wiek.

II: Jest istotna różnica w przeciętnym procentowym udziale pauz wykorzystanych przez dzieci podczas trzydziestosekundowej wypowiedzi w podziale na płeć.

III: Występuje istotne współdziałanie, pomiędzy obydwoma czynnikami tj. „poziomem wieku” i „rodzajem płci”, wpływające na przeciętny procentowy udział pauz wykorzystanych przez dzieci podczas trzydziestosekundowej wypowiedzi.

⁵ Przyjęty poziom istotności: $\alpha = 0,05$, wynikający poziom ufności $1 - \alpha = 0,95$. Kolorem czerwonym zaznaczono wyniki istotne statystycznie; $p < 0,05$, a czarnym nieistotne; $p > 0,05$.

Tabela 2. Wyniki zastosowanej statystyki F dla postawionych hipotez

Analizowane efekty	Jednowymiarowe testy istotności i wielkości efektów: Zmienna zależna: Procentowy udział pauz [%]	
	Stopnie swobody efektów df	Wartość testu F
Wiek dziecka	2	8,791
Płeć dziecka	1	1,927
Wiek dziecka & płeć dziecka	2	1,416
Błąd	84	

Badanie wykazały, że istnieją istotne statystycznie różnice w procentowym udziale pauz w wypowiedziach uczniowskich (kolor czerwony). Procentowy udział pauz wykorzystanych przez dzieci podczas trzydziestosekundowej wypowiedzi ma związek z ich wiekiem. Zależność ta jest istotna statystycznie: $p = 0,0003 < 0,05$ (Tab. 2). Można ocenić pewność podanej hipotezy alternatywnej aż na **99,97%** $[(1-0,0003)*100\%=99,97\%]$. W związku z tym odrzucona została hipoteza zerowa.

Procentowy udział pauz, wykorzystanych przez dzieci w trzydziestosekundowej wypowiedzi, nie ma natomiast związku z ich płcią. Zależność ta nie jest istotna statystycznie $p = 0,1688 > 0,05$ (Tab. 2). Pewność podanej hipotezy alternatywnej wynosi 83,12% $[(1-0,1688)*100\%=83,12\%]$. W związku z tym należy przyjąć hipotezę zerową.

Badania nie wykazały również istotnego oddziaływania (interakcji) na siebie dwóch czynników głównych: wiek dziecka nie wchodzi w interakcję z płcią dziecka. Interakcja ta nie jest istotna statystycznie $p = 0,2483 > 0,05$ (Tab. 2). Pewność wskazanej hipotezy alternatywnej jest duża i wynosi 75,17% $[(1-0,2483)*100\%=75,17\%]$. Wynik nie przekroczył jednak wymaganego poziomu ufności. Należy więc przyjąć hipotezę zerową mówiącą o braku istotnej interakcji.

Z uwagi na to, że wiek różnicuje procentowy udział pauz w uczniowskich wypowiedziach, konieczne jest przeprowadzenie test post-hoc LSD Fishera. Test ten wykazuje, które średnie różnią się między sobą istotnie. Analiza ta została przeprowadzona poniżej (Tab. 4).

Tabela 3.

Ocena istotności różnic pomiędzy średnimi procentowymi udziałami pauz użytych w wypowiedziach dziecięcych w podziale na wiek

Numer podklasy	Test istotności LSD-Fishera (NIR) Zmienna zależna: Procentowy udział pauz [%] Przybliżone prawdopodobieństwa dla testów post hoc Błąd: MS międzygrupowe = 64,121, df = 84,000			
	Wiek dziecka	Podklasa {1} Średnia 42,71	Podklasa {2} Średnia 35,78	Podklasa {3} Średnia 34,74
1	sześcioletki		0,0012	0,0002
2	siedmiolatki	0,0012		0,6155
3	dziwięcioletki	0,0002	0,6155	

Dla poziomów I czynnika (wiek dziecka), pomiędzy sześciolatkami i siedmiolatkami, oraz pomiędzy sześciolatkami i dziewięcioletkami, średnie procentowego udziału pauz wykorzystanych przez dzieci w trzydziestosekundowych wypowiedziach, różnią się istotnie statystycznie między sobą, tj. odpowiednio: $p = 0,0012 < 0,05$ oraz $p = 0,0002 < 0,05$ (Tab. 4). Nieistotna okazała się różnica analizowanej zmiennej zależnej, pomiędzy siedmiolatkami i dziewięcioletkami: $p = 0,6155 > 0,5$.

Podsumowanie

Zaprezentowane w poprzedniej części artykułu wyniki badań pokazują, jaką część wypowiedzi uczniowskich stanowią pauzy, a także co warunkuje ich występowanie. Niemal na wszystkich poziomach istotne statystycznie różnice warunkowane są wiekiem uczniów (Tab. 3, Tab. 4).

Tabela 4.

Średni procentowy udział pauz wykorzystanych przez uczniów w podziale na wiek

Poziom wieku	Średni procentowy udział pauz
6-latki	42,71
7-latki	35,78
9-latki	34,74

Nieistotnie statystycznie okazały się różnice między średnim procentowym udziałem pauz wykorzystywanym przez uczniów w podziale na płeć (Tab. 5).

Tabela 5.

Średni procentowy udział pauz wykorzystanych przez uczniów w podziale na płeć

Płeć	Średni procentowy udział pauz
Chłopcy	38,91
Dziewczynki	36,57

Wracając jednak do pytania postawionego w tytule niniejszego artykułu, należy zwrócić uwagę na to, jak dużą część wypowiedzi stanowią pauzy. Można również z całą pewnością stwierdzić, że z wiekiem zajmują one coraz mniejszą część komunikatów dziecięcych, co sugeruje, że doświadczenia językowe i edukacja, pozwalają dzieciom coraz sprawniej formułować wypowiedzi, czyniąc ją płynniejszą.

Literatura

- M. Bachtin, *Estetyka twórczości słownej*, tłum. D. Ulicka, Warszawa 1986.
- S. Bedyńska, A. Brzezicka, *Statystyczny drogowskaz. Praktyczny poradnik analizy danych w naukach społecznych na przykładach z psychologii*, Warszawa 2007.
- M. Bugajski, *Język w komunikowaniu*, Warszawa 2007.
- A. Cholewiak, *Tempo wypowiedzi gimnazjalistów – pilotażowe badania ilościowo-jakościowe*, „Forum Logopedyczne” 2016, nr 24.
- A. Cholewiak, *Metodologiczne aspekty badania tempa wypowiedzi (ujęcie neurolingwistyczne)*, „Studia Logopaedica” 2017, nr VI.
- I. Dąbmska, 1963, *Milczenie jako wyraz i jako wartość*, „Roczniki Filozoficzne” 1963, z. 1, t. XI.
- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, Wrocław 1999.
- S. Gajda, *Gatunkowe wzorce wypowiedzi*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2014.
- S. Grabias, *Teoria zaburzeń mowy. Perspektywy badań, typologie zaburzeń, procedury postępowania logopedycznego*, [w:] *Logopedia. Teoria zaburzeń mowy*, red. S. Grabias, M. Kurkowski Lublin 2012.
- R. Grzegorzczkowska, *Wstęp do językoznawstwa*, Warszawa 2007.
- K. Handke, *Socjologia języka*, Warszawa 2008.
- B. L. J. Kaczmarek, *Misterne gry w komunikację*, Lublin 2009.
- J. Kuczkowski, *Anatomiczno-fizjologiczne podstawy głosu*, [w:] *Logopedia artystyczna*, red. B. Kamińska, S. Milewski, Gdańsk 2016.

- M. Michalik, *Niemówienie jako problem lingwistyczny, kulturowy i szkolny. Uwagi neurolingwisty*, [w:] *Synergia. Mowa-Terapia-Wychowanie*, red. M. Michalik, A. Hetman, Jastrzębie-Zdrój-Kraków 2013.
- M. Michalik, A. Cholewiak, W. Jagiełowicz, *Niemówienie, milczenie, przemilczenie, pauza, czyli wielkie nic w teorii i praktyce logopedycznej*, [w:] *Problemy badawcze i diagnostyczne w logopedii*, red. I. Jaros, R. Gliwa, Łódź 2015.
- M. Michalik, A. Cholewiak, *Tempo wypowiedzi w oligofazji*, „Logopedia” 2017, nr 46.
- M. Michalik, S. Milewski, K. Kaczorowska-Bray, A. Solak, *Tempo wypowiedzi jako kategoria badawcza – w normie i w zaburzeniach*, [w druku].
- M. Michalik, A. Solak, *The pace of speech in autistic spectrum disorder*, „Acta Neuropsychologica” 2017, v. 15, n. 4.
- M. Michalik, A. Solak, *Badanie tempa wypowiedzi – na przykładzie tekstów tworzonych przez osoby dotknięte autyzmem*, [w druku].
- E. M. Minczakiewicz, 1997, *Mowa – Rozwój – Zaburzenia – Terapia*, Kraków 1997.
- F. Nieckula, *Język ustny a język pisany*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2014.
- K. Ożóg, *Ustna odmiana języka ogólnego*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2014.
- J. Panasiuk, 2016, *Mózgowe uwarunkowania procesu mówienia*, [w:] *Logopedia artystyczna*, red. Kamińska, S. Milewski, Gdańsk 2016.
- K. Pisarkowa, *O komunikatywnej funkcji przemilczenia*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1986, nr 1 (107).
- D. Pluta-Wojciechowska, B. Sambor, *Pomiędzy słowem, frazą i zdaniem, czyli o pozycji Inter-Speech w normie i patologii*, [w:] *Współczesne tendencje w diagnozie i terapii logopedycznej*, red. D. Pluta-Wojciechowska, B. Sambor, Gdańsk 2017.
- J. Rokoszowa, *Język a milczenie*, „Biuletyn PTJ” 1983, z. XL.
- J. Rokoszowa, *Milczenie jako fakt językowy*, „Biuletyn PTJ” 1994, z. L.
- A. Skoczek, *Mutyzm. Zagadnienia teorii i praktyki*, Kraków 2015.
- S. Śniatkowski, *Milczenie i pauza w gramatyce nadawcy i odbiorcy. Ujęcie lingwoedukacyjne*, Kraków 2002.
- M. Wysocka, *Prozodia mowy – problemy opisu*, [w:] *Logopedia artystyczna*, red. B. Kamińska, S. Milewski, Gdańsk 2016.
- B. Zellner, *Pauses and the temporal structure of speech*, [w:] *Fundamentals of speech synthesis and speech recognition*, red. E. Keller, Chichester 1994.
- T. Zyss, A. Zięba, *Tempo mówienia – kilka uwag z psychiatrycznego punktu widzenia*, „Neurolingwistyka Praktyczna” 2015, nr 1.
- T. Zyss, *Neurofizjologiczne podłoże procesu mówienia – rola somatosensorycznej kontroli zakrętów zaśrodkowych*, [w:] *Biologiczne uwarunkowania rozwoju i zaburzeń mowy*, red. M. Michalik, Kraków 2011.
- U. Żydek-Bednarczuk, *Struktura tekstu rozmowy potocznej*, Katowice 1994.

Streszczenie

Realizacja wypowiedzi wiąże się z wykorzystywaniem różnego rodzaju środków. Wypowiedź to w końcu nie sama treść przekazana za pomocą elementów segmentalnych. Na jej znaczenie wpływa, rzecz jasna, także warstwa suprasegmentalna. Warto jednak przyrzeć się wskazanej jednostce, wykorzystywanej w codziennej komunikacji, uwzględniając występowanie w niej dwóch typów zjawisk: „mówienia” i „niemówienia”.

Artykuł zawiera wyniki badań autorskich prowadzonych w latach 2014-2017, których uczestnikami były dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Po raz pierwszy badania te zostały opisane w dysertacji doktorskiej autorki „Tempo wypowiedzi dziecięcych”. Niniejsza praca porusza jedynie jeden z problemów badawczych zawartych we wspomnianej pracy.

Słowa kluczowe: wypowiedź, mówienie, niemówienie, pauzy

Summary

Language communication is related to the various types of resources. The utterance is not only content built with segment elements. Of course, suprasegmental elements affected its meaning. However, it is worth looking at the utterance, which is used in everyday communication, including the occurrence of two types of phenomena: speaking and mutism.

The article contains the results of author's research conducted in 2014-2017, the participants of which were children in pre-school and early-school age. For the first time, these studies have been described in the doctoral thesis "Tempo of children's utterances". This article includes only one of the research problems contained in above work.

Keywords: utterance, speech, mutism, pauses

